

Yaşlıların Mekânsal Dışlanma Sorunu: Kent Hakkı İlkeleri ve Sosyal Hizmet Yaklaşımı

The Problem of Spatial Exclusion of the Aged: Urban Right Principles and Social Work Approach

İmran UZUNASLAN¹

Öz

Yaşlıların şehir yaşamında deneyimledikleri mekânsal dışlanma sorununu ele alan bu çalışma, kent hakkı ilkesine dayanan sosyal hizmet müdahalelerini değerlendirmektedir. Değerlendirme, mevcut literatürün kapsamlı bir taramasına dayanmaktadır. Tarama sürecinde, ulusal ve uluslararası literatürden elde edilen veriler, ilgili anahtar kelimeler ve konular etrafında toplanmış ve analiz edilmiştir. Edinilen bilgiler, yaşlı dostu şehir projeleri, kent hakkı ilkeleri ve sosyal hizmet stratejileri açısından karşılaştırmalı bir bakış açısı sunmak üzere sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir. Derlenen verilere göre, kamusal alanların tasarımında 'yaş' faktörünün ihmal edilmesi, yaşlılar, çocuklar ve gençler gibi gruplar için dezavantajlar doğurmaktadır ve yaşlı bireylerin şehir yaşamının sunduğu imkanlardan tam olarak faydalanamamalarına yol açmaktadır. Bu durum, yaşlılar arasında fiziksel, duygusal, sosyal ve ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Araştırmanın amacı, bu sorunları çözüme kavuşturmak ve yaşlıların şehir yaşamında daha aktif ve entegre bir şekilde yer almalarını sağlamak için kent hakkı ilkesine dayalı sosyal hizmet önerileri geliştirmektir. Sosyal hizmet, dezavantajlı gruplar arasında yer alan yaşlıların refahını öncelikli olarak ele almakta ve onların güçlenmelerini ve genel yaşam kalitelerini artırmayı hedeflemektedir. Özellikle şehirlerde, sosyal hizmet yaşlı bireylerin özel ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli destekler sunarak, bu grupların şehir kaynaklarına erişimini ve fırsat eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, sosyal hizmetin şehir alanlarında etkinliğini artırmayı ve yaşlı bireylerin hakları konusunda toplumsal farkındalık ve savunuculuk çalışmalarını teşvik etmeyi benimsemektedir. Sosyal hizmetin katılımcı bu stratejisinin, yaşlı bireylerin şehir yaşamındaki rolünü güçlendireceği ve daha kapsayıcı ve adil şehirler yaratılmasına katkıda bulunacağı savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent Hakkı, Mekânsal Dışlanma, Sosyal Hizmet, Yaşlılık

ABSTRACT

Addressing the problem of spatial exclusion experienced by the older adults in urban life, this study evaluates social service interventions based on the principle of the right to the city. The evaluation is based on a comprehensive review of the existing literature. During the review process, data from national and international literature was collected and analyzed around relevant keywords and topics. The information was systematically evaluated to provide a comparative perspective in terms of older adults-friendly city projects, right to the city principles and social service strategies. According to the compiled data, neglecting the 'age' factor in the design of public spaces creates disadvantages for groups such as the older adults, children and youth, and leads to older people not being able to fully benefit from the opportunities offered by urban life. This situation causes physical, emotional, social and economic problems among the older adults. The aim of the research is to develop social service recommendations based on the principle of the right to the city to solve these problems and to enable older adults to participate in urban life in a more active and integrated way. Social work prioritizes the welfare of the older adults, who are among disadvantaged groups, and aims to empower them and improve their overall quality of life. Particularly in cities,

¹ Corresponding Author: Dr. İmran UZUNASLAN, imranuzunaslan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7821-5605

social work offers a variety of supports to meet the specific needs of older people, aiming to ensure their access to city resources and equal opportunities. This approach embraces increasing the effectiveness of social work in urban areas and promoting public awareness and advocacy on the rights of older persons. It is argued that this participatory strategy of social work will strengthen the role of older people in urban life and contribute to creating more inclusive and just cities.

Keywords: *Urban Right, Spatial Exclusion, Social Work, Ageing*

GİRİŞ:

Kentler, içinde yaşayan tüm sakinlerine ait olan ve sosyal, politik, kültürel, ekonomik ve çevresel açıdan insana yakışır bir yaşamı sağlamak amacıyla ihtiyaç duyulan koşulları sağlaması gereken kolektif bir mekânı açıklamaktadır. Ancak bu mekanlar, düzensiz nüfus artışı, plansız kentleşme ve diğer çeşitli faktörlerle birlikte, bazı nüfus gruplarının kentte yaşama hakkını kaybetmelerine neden olabilmektedir. Bu durum, özellikle yaşlı nüfus için daha görünür olmakta ve yaşlı nüfusun artmasıyla mekânsal dışlanma sorunu belirginleşmektedir (AGE, 2016). Yaşlılar özelinde mekânsal dışlanma, yaşlıların kent yaşamının sunduğu olanaklardan yeterince faydalanamaması, fiziksel çevrelerin onlara uygunluk göstermemesi ve toplumsal katılımlarının kısıtlanması gibi pek çok faktörden kaynaklanmaktadır. İçinde bulunulan mekânın yaşlı bireylerin yaşamlarını temelden şekillendirdiği dikkate alındığında, mekânsal dışlanmalarının kent haklarına erişimlerini zorlaştırdığı ve kent yaşamında sınırlı bir şekilde yer almalarına neden olduğu görülmektedir (Tournier & Vidovićová, 2021). Tam da bu nedenle, kent hakkı kavramı yaşlılar için önem kazanan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Kavram, kent yaşamının her birey veya nüfus grubu için erişilebilir, güvenilir ve yaşanabilir olmasını açıklamaktadır (Althorpe & Horak, 2023). Çalışma bağlamında ele alındığında kent hakkı özellikle yaşlıların kamusal alanlara, ulaşım olanaklarına, sağlık hizmetlerine erişimlerini ve sosyal etkinliklere katılımlarını iyileştirmeyi içeren kent yaşam kalitelerini artırmayı amaçlamaktadır.

Yaşlı bireylerin kent yaşam kalitesi, kent hakkı ihlallerinden etkilenmektedir. Pek çok şehir yaşlı bireyler için fiziksel yetersizlikler, ulaşım erişimde güçlükler, kamusal hizmetlerde noksanlıklar, izole ilişkiler, derin yoksulluk, kontrolsüz mülteci göçleri, yüksek suç oranları ve kirli hava yoğunluğu gibi engeller içermektedir. Bahsi geçen engeller, yaşlıların kentsel yaşamda tam olarak yer almalarını sınırlandırmakta ve onları toplumun dışına iterek yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir (AGE, 2016). Bu olumsuzlukları azaltmak ve yaşlı bireylerin kent haklarına erişimlerini desteklemek için çevresel gerontoloji ve eleştirel gerontoloji gibi temel yaklaşımların yanı sıra koruyucu alanlardan biri arasında sosyal hizmet disiplini de yer almaktadır.

Çevresel gerontoloji yaklaşımı, fiziksel, sosyal ve kültürel çevrelerin yaşlı bireylerin refahını nasıl etkilediğini incelemektedir. Yaşlanan bireyler ve çevreleri arasındaki etkileşimi vurgulayarak, çevrenin yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını destekleyecek şekilde nasıl tasarlanabileceği veya değiştirilebileceğine odaklanmaktadır. Bu disiplinler arası yaklaşım, daha yaş dostu ortamlar yaratmak için psikoloji, sosyoloji, mimari ve şehir planlamasından elde edilen bilgilerden yararlanmaktadır (Schwarz, 2013). Söz konusu farklı bakış açıları aynı zamanda eleştirel gerontoloji tarafından da dikkate alınmaktadır.

Eleştirel gerontoloji yaklaşımı, yerleşik normları, var olan uygulamaları ve politikaları sorgulayarak geleneksel görüşlere meydan okumaktadır. Yaşlanma çalışmalarında güç, eşitsizlik ve sosyal adalet konularının ele alınması ihtiyacını vurgulamaktadır. Yapısal adaletsizliklerle yüzleşerek ve yaşlanmayla ilgili politika ve uygulamaları yeniden düşünerek eşitliği teşvik etmektedir. Tüm yaşlı bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan daha incelikli bir yaşlanma anlayışını savunmaktadır (Chong & Gu, 2022). Eleştirel gerontolojinin bu anlayışının, sistemik sorunları ele alarak, yaşlanma ve sosyal destek konusunda daha eşitlikçi, adaletli ve kapsayıcı uygulamaları teşvik ederek yaşlı bireyleri güçlendirmeyi amaçlayan sosyal hizmet disipliniyle oldukça benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Sosyal hizmet, dezavantajlı gruplar içinde yer alan yaşlıların ekonomik, kültürel, fiziksel, ruhsal ve sosyal refahıyla yakından ilgilenmekte, bu yönde sosyal politikalar oluşturmakta, var olan politikaların işlevselliğini sorgulamakta, onların genel iyilik halini artırmayı ve nihayetinde onları güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Altun, 2021). Sosyal hizmet açısından değerlendirildiğinde, yaş dostu standartlara sahip şehirler “inşa etmek”, kent hakkı kavramının savunduğu hedefleri gerçekleştirmenin bir parçası olarak görülebilir. Hem sosyal hizmet disiplininin amaçları hem de kent hakkı olgusunun ilkeleri incelendiğinde, sosyal adalet, eşit erişim, ayrımcılık yapmama kavramlarını savundukları ve yaş ayrımcılığıyla mücadele etmek için şehirlerde işlevsel ve yenilikçi uygulamaları benimsedikleri görülmektedir (Heidari ve diğerleri, 2021). Söz konusu ortak payda temelinde, sosyal hizmet disiplininin temel amaçları ve uygulamaları (politika geliştirme, savunuculuk yapma, hizmet sağlama, farkındalık oluşturma) dikkate alındığında (Gençer ve diğerleri, 2021), yaşlı bireylerin mekânsal dışlanma sorununa çözüm önerileri sunmak ve kent haklarına erişimini artırmak için sosyal hizmetin kent hakkı ilkeleriyle örtüşen değerlendirmelerinden faydalanılması gerektiği savunulmaktadır. Bu sav temelinde çalışma, mekânsal dışlanma ve yaşlılık ilişkisi bağlamında kent hakkı ihlallerini ortaya koymakta ve bu ihlallerin nasıl çözümleneceğine ilişkin kent hakkı ilkeleriyle örtüşen sosyal hizmet önerilerine yer vermektedir.

1. Yaşlılık ve Kentsel Mekânda Dışlanma

Gittikçe küreselleşen dünyada gerontolojinin (özellikle çevresel gerontoloji ve eleştirel gerontoloji yaklaşımları) ilgi alanı öncelikle dışlanmanın yaşlı yetişkinler için yol açtığı risklere ve daha sonraki yaşamda dışlanmanın mekânsal ve sosyal boyutuna yönelmektedir. Yaşlı bireyler açısından kentsel mekânda dışlanma, kent ortamındaki kaynakların, malların, hizmetlerin eksikliğini ve bununla bağlantılı hakların yoksunluğunu açıklamaktadır. Toplumdaki diğer nüfus grupları kentsel kaynaklara genel olarak erişim sağlayabilmekte ve güçlük yaşamamaktayken yaşlı bireyler kentsel alanlardaki hizmet ve kaynak eksikliği nedeniyle dışlanmakta, çeşitli faaliyetlere ve ilişkilere ya sınırlı katılım göstermekte ya da hiç katılamamaktadırlar (Wanka ve diğerleri, 2018). Kentsel mekanlar çoğu zaman yaşlı bireylerin haklarını koruma ve geliştirme konusunda başarısız olmakta ve ilerleyen yaşa bağlı

olarak yaşlılara karşı fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak aktif bir şekilde ayrımcılık yapmaktadır (Jones, 2016). Dolayısıyla yaşlıların kentsel mekanlardan dışlanması fiziksel engellerden sosyo-ekonomik eşitsizliklere ve kültürel faktörlere kadar birçok boyutu kapsamaktadır.

1.1.Fiziksel Dışlanma

Yaşlıların erişilemez alanlar ve hizmetler; uygun konutların eksikliği, sokakların düzensizliği; toplu taşıma araçlarının yetersizliği ve araç trafiğine yönelik öncelik nedeniyle kentsel ortamlara erişimde ve kentsel ortamlarda özgürce hareket etmede karşılaştıkları engelleri ifade etmektedir. Fiziksel mekânsal dışlanma kavramı çerçevesinde kentsel mekanların donanımları değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda kaldırımların düzgün olmaması, aydınlatmaların yetersizliği, kamu binaları ve özel binalarda rampa veya asansör eksikliği, toplu taşımaya sınırlı erişim, trafik sıkışıklığı, yaya önceliğinin bulunmaması, umumi tuvalet ve park, bahçe gibi dinlenme alanlarının sınırlı olması gibi konular vurgulanmaktadır. Fiziksel ortamlar tüm yaş grupları, özellikle de destek ve yardım arayan yaşlı gruplar üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Yaşlanan bireyler, fiziksel çevredeki değişikliklere karşı daha çok duyarlı olmaktadır. Kentsel tehlikeler ve riskler onları diğer yaş gruplarına oranla daha savunmasız bırakmakta ve yaşam kalitelerini düşürmektedir. Birçok şehirde önemli bir sorun olan “yaşlıların yaya güvenliği” açısından durum örneklediğinde fiziksel mekânın yaşlı bireyler için ne kadar belirleyici olduğu göze çarpmaktadır. Bu kapsamda New York'ta yapılan bir araştırma (New York Tıp Akademisi, 2008), 65 yaş ve üzeri kişilerin şehir nüfusunun %13'ünü oluşturduğunu, yaya ölümlerinin ise %33'ünü oluşturduğunu ortaya çıkarmıştır. Benzer şekilde Dublin'de yapılan bir başka araştırma (Romero-Ortuno ve diğerleri, 2010) kentsel kavşaklarda yaya geçiş sürelerinin zayıf yaşlı insanlar için büyük bir tehlike oluşturduğunu, caddeyi geçmek için verilen standart sürenin yaşlı yayaların güvenliği için yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Kentsel alanlarda yapılan araştırmalar, fiziksel mekânlarını olumsuz değerlendiren yaşlıların, fiziksel ortamını olumlu değerlendirenlere göre daha yalnız hissettiklerini dolayısıyla hem fiziksel hem de toplumsal mekânlardan dışlandıklarını saptamıştır (Buffel ve diğerleri, 2012). Neticede söz konusu değerlendirmelerden, uygunsuz fiziksel mekânların, yaşlı bireylerin hareketliliğini ve bağımsızlığını kısıtladığı ve kentsel yaşama tam katılım göstermelerine olanak sağlamadığı görülmektedir (Wahl & Oswald, 2010).

1.2.Sosyal Dışlanma

Yaşlıların toplumsal yaşamdan izole edildiği ilişki ve dinamik bir süreci ifade etmektedir. Zamana ve yere göre değişmektedir. Farklı toplumların farklı tarihleri, kültürleri ve kurumları kaynaklara erişimi şekillendirmekte böylelikle sosyal dışlanmanın boyutu toplumdan topluma farklılık göstermektedir (Drilling ve diğerleri., 2021). Kentsel mekânların sunduğu kaynaklar, yaşlılar için yaşamlarının birçok yönünü zenginleştirecek fırsatları beraberinde getirmektedir. Yaşlılıkta yaşam kalitesini artırmak için müzeler, kütüphaneler, kafeler, köşe dükkanları, parklar ve ortak alanlar gibi “fırsat yapıları” yaşlıların

sosyal yaşama katılımlarını daha çok artırmaktadır. Buldukları ortamla özdeşleşmekte ve güçlü bağlar oluşturmaktadırlar (Buffel ve diğerleri, 2012). Değişen sosyal ağlar, sosyal destek sistemlerinin kaybı, kentsel mekanların güvenilir olmaması, ayrımcılık, izolasyon ve ötekileştirme deneyimleri ise sosyal uyumlarını olumsuz etkilemektedir. Bilhassa yoğun nüfuslu ve suç oranlarının yüksek olduğu emniyetsiz kentsel alanlar, yaşlıların kendilerini çevrelerinden kopuk hissetmelerine, yalnızlık ve sosyal izolasyon duygusu yaşamalarına neden olmaktadır. Sınırlı sosyal etkileşim ve katılım fırsatları, yaşlıların dışlanma duygularını daha da şiddetlendirebilmekte ve yaşam kalitelerini düşürmektedir (Buffel et al., 2020).

1.3. Ekonomik Dışlanma

Kavram, yaşlıların kentsel ortamlarda karşılaşabilecekleri finansal kısıtlamaları ve eşitsizlikleri açıklamaktadır. Söz konusu durum, temel hizmet ve olanaklara sınırlı erişime yol açmakta ve kent yaşamının pahalılığı yaşlıların yaşadıkları zorlukları artırmaktadır. Özellikle düşük gelire yaşayan, kayıt dışı sektörde çalışan veya güvenli bir geliri bulunmayan yaşlıların ekonomik refahları bu durumdan daha çok etkilenmektedir. Artan yaşam maliyetleri, emekli maaşlarının yetersizliği ve sınırlı istihdam olanakları yaşlıların finansal sorunlar yaşamasına ve sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. Ekonomik dışlanma, yaşlıların gündelik faaliyetlerini ve genel yaşam faaliyetlerini gerçekleştirmelerine izin veren birçok alanla ilişkilendirilmektedir. Bu alanlar içerisinde yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerine, barınma, ulaşım olanaklarına ve dinlenme tesislerine erişimi bulunmaktadır. Finansal zorluklar nedeniyle bu alanlara erişim sağlayamayan yaşlılar kentsel alanlarda çok boyutlu dışlanma süreçleriyle karşılaşmaktadırlar (Carr et al., 2022; Jones, 2016). Lamprini (2016), yaşlı bireylerin mali durumlarının onların refah koşullarını belirlemede önemli bir etken olduğunu savunmaktadır. Birkaç yıl öncesine kadar emeklilik gelirlerinin onlara en azından aile üyelerinden bağımsızlık sağladığını ifade etmekteyken şimdilerde bu durumun değiştiğini açıklamaktadır. Emekli maaşı yeterli olmayan yaşlı bireylerin yoksulluk içinde yaşadıklarını ve hayatta kalma sorunuyla mücadele ettiklerini aktarmaktadır. Ekonomik koşulların sebep olduğu sorunlar, yaşlı bireylerin toplumsal entegrasyonlarında sorunlar doğurmakta ve giderek büyüyen bir tehdit olmaktadır.

1.4. Kültürel Dışlanma

Kentsel yaşamda kültürel dışlanma, yaşlı yetişkinlerin kentsel ortamlarda yaşla ilgili stereotiplere ve önyargılara bağlı olarak ayrımcılık yaşamalarını ve ötekileştirmeye maruz kalmalarını ifade etmektedir. Yaşa ve yaşlılara ilişkin olumsuz tutum ve aktarımlar ve anlayış eksikliği, kentsel mekanlardaki yaşlıların sosyal etkileşimlerini ve algılarını olumsuz etkilemektedir. Yaşlı bireylerin sosyal, kültürel ve rekreasyonel faaliyetlerde marjinalleştirilmelerine yol açarak onların dışlanmışlık hissetmelerine neden olmaktadır (Ayalon et al., 2019; Phelan & Ayalon, 2020). Örneğin “yaşlı yetişkinlerin topluma yük olduğunu düşünüyorum”, “yaşlı yetişkinlerle konuşmaktan hoşlanmıyorum”,

“yaşlı yetişkinlerin yavaş olduğunu düşünüyorum”, “yaşlı yetişkinlerle etkileşimde bulunmamaya çalışıyorum” ve “yaşlı yetişkinlerin kötü koktuklarını biliyorum” gibi stereotiplere dayanan, önyargı ve ayrımcılık içeren ifadeler yaşlıların kentsel mekanlardan ayrışmalarını şiddetlendirmektedir (Ayalon et al., 2019).

Çok yönlü ve birbirleriyle bağlantı içerisinde olan yaşlıların kentsel mekânda dışlanma biçimleri, yaşlı bireylerin yaşam kalitelerini ve yaşlanan toplumun bir bütün olarak eşitliğini ve uyumunu etkilemektedir (Wanka et al., 2018). Halbuki şehirlerin yaşlıların haklarını koruma ve geliştirme konusunda başarılı olması ve ilerleyen yaşa dayalı olarak yaşlılara karşı sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziksel ayrımcılıklar taşınamaması gerekmektedir. Çünkü bireylerin yaşları ne olursa olsun her bireyin bir kente ait olma hakkı bulunmaktadır. Yaşlı bireyler çerçevesinde kent hakkı, şehirlerin, yaşlı insanların haklarını aktif olarak koruyan ve destekleyen, kapsayıcı, güvenli, işlevsel yerler olması gerektiğini vurgulamaktadır. Kentlerin, yaşlı hakları doğrultusunda değişen ihtiyaçlara cevap vermesi ve uyum sağlaması gerekmektedir. Söz konusu gereklilik çerçevesinde bir sonraki başlıkta “yaşlı hakları ve kent hakkı” kavramlarına değinilmektedir (Jones, 2016).

2. Yaşlıların Hakları ve Kent Hakkı

Günümüzde insanların çoğu kentlerde yaşamakta ve bu yaşam farklı gereksinimleri beraberinde getirmektedir. Farklı gereksinimlerini karşılamak noktasında ise kentsel mekanlarda adalet olgusu dikkat çekmekte ve konuyla ilgili “kent hakkı” kavramı gündeme gelmektedir. Kent hakkı kavramı, kentte yaşayan her bireyin kentsel yaşamı oluşturan sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve fiziksel alanlara erişim ve katılım fırsatlarını savunan vatandaşlık haklarının gerçekleşmesini ifade etmektedir. İlk kez 1968 yılında Henri Lefebvre tarafından kolektif kentsel taleplere dayanılarak ortaya atılan fikir, çeşitli sosyal, ekonomik ve politik boyutları kapsamaktadır. Çünkü Lefebvre’ye göre kentsel mekanlar, politik, sosyal ve ekonomik koşullar tarafından düzenlenen sürekli değişen insan ilişkilerine dayanan ilişki yapıları olarak açıklanmaktadır (Althorpe & Horak, 2023). Kentsel mekânları, yalnızca somut, maddi bir nesne olarak değil aynı zamanda ideolojik, hatırası olan, öznel, kültürel, toplumsal bir nesne olarak görmekte ve materyalizasyonlar (mekânsal pratik/algılanan mekân), kavramlar (mekân temsilleri/tasarlanan mekân) ve deneyimler (temsili mekânlar/yaşanan mekân) olmak üzere üç şekilde tasarlanmaktadır. Mekânsal pratik/algılanan mekân, insanların günlük hayatlarında zaman geçirdikleri mekânı nasıl algıladıkları ve anlamlandırdıklarıyla ilişkilidir. Mekân temsilleri/tasarlanan mekân, mekânın sembolik ve kültürel olarak nasıl temsil edildiğiyle ilgilidir. Medya, edebi eserler, sözlü anlatılar ve kültür aracılığıyla insanlara sunulan ve ideolojiler içeren mekanlardır. Temsili mekânlar/yaşanan mekân, bireylerin sosyal ilişkiler kurduğu, duygusal deneyimler yaşadığı ve günlük rutinlerini gerçekleştirdiği mekanlardır (Drilling ve diğerleri, 2021).

Mekânın bu üç boyutu birbirleriyle etkileşim halinde ve mekanlar çok boyutlu toplumsal bir yapıya karşılık gelmektedir. Bu nedenle kentsel mekanların cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey fark etmeksizin toplumun tüm üyelerine adil hizmetler (kamusal alanlar, konutlar, mevcut tesis ve kaynaklara eşit erişim) sunması ve işlevsel tasarlanması gerekmektedir. Medeni, sosyal hakların ve insan haklarının desteklenmesi kent hakkı teorisinin ana temasını oluşturmaktadır. Kent hakkı teorisinin uygulanmasıyla, tüm bireyler için güvenlik, istihdam ve adaletin sağlanması, toplumsal katılımın teşvik edilmesi ve insanlık onurunun korunması amaçlanmaktadır. Kentsel mekandaki eşitsizlikleri ele almayı hedefleyen teori, kent toplumunun tüm üyelerini kapsamakla birlikte özellikle de korumasız ve desteğe gereksinim duyan yaşlıların ihtiyaçlarını ve refahını ön planda tutmaktadır. Kapsayıcı, erişilebilir ve yaş dostu kentsel mekanlar yaratmanın önemini vurgulamaktadır (Seixas, 2021).

Söz edilen vurgu çerçevesinde, Avrupa’da uluslararası kuruluşlar ve hükümetler tarafından açıklanan çok sayıda deklarasyon, akademik konferanslar ve yenilikçi araştırma programları da bu konunun önemine dikkat çekmektedir. AB, OECD gibi dünya topluluk forumları ve kuruluşları ile bunların pek çok kurumu, yaşlanan nüfusun getirdiği zorlukların üstesinden gelmek için eylemlerini artırmışlardır. Avrupa’da birçok ülke, yaşlanmayı referans alarak kentsel yönetim yöntem ve teknikleri geliştirmişlerdir. Yerel yönetimleri yaş dostu şehirler planlamaya teşvik etmek için Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 2007 yılında “Yaşlı Dostu Şehirler” kavramı geliştirilmiştir. WHO’ya göre, yaşlı dostu bir şehrin yapılarının yaşlıların ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanması gerekmektedir. Örneğin, yaşlı dostu bir şehirdeki binalarda asansör, kaymaz zemin ve rampa gibi donanımlar bulunmalıdır. Şehirdeki çoğu hizmet merkezinin binalarının zemin katlarda olması gerekmektedir. Yaşlıların özel ihtiyaçlarının kabul edilmesi ve karşılanması gerektiği bilincinin yerleştirilmesi sağlanmalıdır. Şehir aynı zamanda, alçak tabanlı araçlar, açıkça gösterilen otobüs güzergâhları numaraları, yaşlılar için öncelikli koltuklar gibi işlevsel ve yeterli bulunan bir toplu taşıma sistemi de sunmalıdır. “Yaşlı Dostu Şehirler” programı, aktif ve sağlıklı yaşlanmayı destekleyen kentsel çevrenin ana unsurlarını belirlemektedir. Bu unsurlar, donanımlı kentsel alanlar ve binaları, barınma koşullarının iyileştirilmesi, toplu taşımaya erişimi, sosyal destek ve tıbbi bakımın varlığını, kentsel hizmetlerin uygun konumu ve elverişli kullanılabilirliğini, iletişim ve bilgi teknolojilerinden kolaylıkla yararlanabilmeyi ve bunlardan fayda sağlayabilmeyi, istihdam olanaklarının artırılmasını, sosyal ve sivil katılımın teşvik edilmesini ve paylaşımlar yoluyla nesiller arası ilişkilerin inşa edilmesini içermektedir. Yaşlı dostu şehirler, kentsel mekanları yaşlıların yaşaması ve maksimum fayda sağlama için daha sağlıklı ve güvenli hale getirmeyi amaçlamaktadır (Labus, 2013).

Söz konusu amaçlar kapsamında farklı ülkelerde hayata geçirilen yaşlı dostu şehir uygulamaları bulunmaktadır. Bu ülkeler arasında Japonya’nın Tokyo ve Yokohama şehirleri bulunmaktadır. Tokyo ve Yokohama şehirlerinde “yaş dostu” kentsel tasarım kavramının önemli ölçüde hayata geçirildiği

görülmektedir. Yaşlıların erişebileceği geniş toplu taşıma ağları, çok sayıda rekreasyon alanı, bakımlı kaldırımlar ve yaşlı bireylere özel çeşitli aktivite ve hizmetler sunan toplum merkezleri yer almaktadır. Benzer şekilde İsveç'in Stockholm şehri de kentsel planlamasına "yaş dostu" ilkeleri dahil etmektedir. Şehir, kolayca erişilebilen sağlık hizmetleri ve sosyal destek sistemleri de dahil olmak üzere kapsamlı kamu hizmetleri sunmaktadır. Ayrıca İsveç, konutlarda ve kamusal alanlarda örnek evrensel tasarımları sunmakta bunların her yaştan insan için erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Konut konusunda Kanada'nın Vancouver şehri dikkat çekmektedir. "Yaşlılara Konut ve Destek Hizmetleri" programıyla, yaşlı bireylere uygun fiyatlı konut seçenekleri sunmaktadır. Şehirde yaşlılar için özel aktivite ve destek hizmetleri sunulan toplum merkezleri bulunmaktadır. Kamusal alanlar güvenli ve erişilebilir özelliktedir. Diğer örnekler arasında Avustralya'nın Melbourne ve Hollanda'nın Amsterdam şehirleri yaşlı dostu bir ortam yaratma çabalarıyla dikkat çekmektedir. Melbourne erişilebilir toplu taşıma, yaşlı dostu konut ve yaşlı bireyler için sosyal katılımı teşvik edici programlarıyla yaşlı dostu şehir yaratma girişimlerini hayata geçirmektedir. Benzer çabalar Amsterdam'da da bulunmaktadır (Van Hoof, Marston, Kazak & Buffel, 2021). Verilen örnekler, farklı ülkelerin, doğru kentsel planlama ve toplumsal destek sistemleri aracılığıyla yaşlanan nüfuslarının ihtiyaçlarını karşılama çabalarını göstermektedir.

Görüldüğü üzere yaşlı dostu bir kentin bileşenleri, kent hakkı teorisinin bileşenleriyle oldukça örtüşmektedir. Nihayetinde yaşlı hakları esas alınmaktadır. Yaşlı hakları çerçevesinde, yaşlıların özel ihtiyaçları ve sınırlılıkları gözetilerek kentsel mekanlarda kent hakkı ilkeleriyle uyumlu ve ayrımcı olmayan reformlar yapmak hedeflenmektedir. Ancak kent hakkı teorisi ve yaşlı dostu şehirler kavramının ortaya çıkışından bu yana uzun zaman geçmesine rağmen bahsi geçen hedeflere ulaşmanın ülkeler bazında farklılaştığı gözlemlenmektedir (Fallahi & Safa, 2023). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örnekleri bağlamında konu irdelendiğinde, kaynakların kullanılabilirliği, yönetim ve katılım, altyapı ve hizmetlere erişilebilirlik faktörlerine bağlı olarak uygulamalar farklılık göstermektedir. Kanada (Ottawa), Avusturya (Viyana), Avustralya (Melbourne) ve Danimarka (Kopenhag) gibi gelişmiş ülkeler kent hakkı ilkelerini gözetmek ve uygulamak için daha fazla kaynağa ve güçlü kurumsal çerçeveye sahipken, Kenya (Nairobi), Hindistan (Mumbai), Brezilya (Porto Alegre) ve Bangladeş (Dakka) gibi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler kıt kaynaklarla mücadele etmekte ve idari kapasitelerinde sınırlılıklar taşımaktadırlar. Yönetim ve katılım açısından değerlendirildiğinde, gelişmiş ülkelerin genellikle halkın katılımı ve kapsayıcılığı konusunda daha yerleşik mekanizmaları bulunmaktadır. Örneğin Kanada ve Almanya'da, bireylerin talepleri hakkında haberdar olmak ve onları karar alma süreçlerine dahil etmek için onlarla istişare edilmektedir. Katılımcı bütçeleme yoluyla kent sakinlerini kentsel planlama süreçlerine dahil etme girişimleri bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise katılım daha az kurumsallaşmıştır. Çoğunlukla STK'lar tarafından yönlendirilmektedir. Son olarak altyapı ve hizmetler açısından konu ele alındığında, gelişmiş ülkelerin

kent hakkını gözetecek daha kapsamlı altyapı ve sosyal hizmetlere sahip oldukları görülmektedir. Örneğin San Francisco ve Melbourne gibi şehirlerde kamusal alanlar ve ulaşım ağları, finansal olanaklar sayesinde, engelli ve yaşlı kişilerin ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanmaktadır. Bunun aksine gelişmekte olan ülkelere, temel hizmetleri sunmakta ve altyapı sorunlarını çözmekte yetersizlikler taşımaktadır. Örneğin Nairobi ve Mumbai gibi şehirlerde, birçok kişi temiz su, sanitasyon ve elektrik gibi temel hizmetlere sınırlı erişim sağlamaktadır (Brenner, Marcuse & Mayer, 2012; Duff, 2017; Friendly, 2013; Nahar Lata, 2021). Genel olarak, kent hakkının evrensel bir ilke olmakla birlikte uygulanması ve etkililiğinin her ülkenin sosyo-ekonomik ve politik bağlamına göre önemli ölçüde farklılık gösterdiği ve eşitsizliklerden etkilendiği ifade edilebilir.

Kentsel eşitsizlikler, yaşlı yetişkinleri ve diğer nüfus gruplarını etkilemeye devam etmekte ve bu konu farklı disiplinler tarafından yeterince ele alınmamaktadır. Halbuki yaşlı dostu kent ve kent hakkı kavramları, disiplinler arası politika ve eylemlerin hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Şehirlerin bu kavramlarla uyumlu olacak şekilde yeniden düzenlenmesi, paydaşların karar alma süreçlerine aktif katılımını, hükümet desteğini, araştırmacılar arasında fikir birliğini, bilinçli yönlendirmeleri ve hak temelli bakış açıları gerektirmektedir (Fallahi & Safa, 2023). Bu noktada “*insan hakları mesleği*” olarak adlandırılan sosyal hizmet disiplininin vatandaşlık hakları konusunda farkındalık yaratıcı, yaşlıların sosyal görünmezlik sorununa dikkat çekici ve yerel yönetimlerle iş birliği içerisinde onlara rehberlik sağlayıcı çabalarının olumlu değişimlerin ve girişimlerin gerçekleşmesine katkıda bulunabileceği savunulmaktadır. Sosyal hizmet korunmasız ve desteğe ihtiyaç duyan yaşlı bireylerin haklarını savunmak ve iyileştirmek konusunda belirleyici bir rol üstlenmektedir. Yaşlı nüfusun haklarını ve onurunu gözetmekte, yaşlandıkça karşılaştıkları farklı zorlukları ve sorunları ele almaktadır. Yaşlıların deneyimlediği çeşitli sorunlar arasında mekâna bağlı ortaya çıkan ihlallerin de bulunduğu dikkate alındığında, onların kentsel alanlarda yaşam kalitelerini artıracak ve yaşlanma süreçlerini daha olumlu hale getirecek kent hakkı ilkeleriyle uyumlu hak temelli sosyal hizmet bakış açıları gündeme gelmektedir. Yaşlı bireylerin kentlerdeki yaşam haklarını destekleyebileceği düşünülen ve yaşlı haklarını temel alan ilgili değerlendirmelere aşağıda yer verilmektedir.

3. Kent Hakkı İlkeleriyle Uyumlu Sosyal Hizmet Önerileri

Henri Lefebvre tarafından ortaya atılan ve kent teorisyenleri ve aktivistleri tarafından daha da geliştirilen “kent hakkı” kavramı, kentsel mekanların kapsayıcı, demokratik, sosyal ve ekonomik statüleri ne olursa olsun tüm sakinler için erişilebilir olması gerektiği fikrini vurgulamaktadır. Fakat bugünün dünya şehirleri, adaletli kentsel mekanlardan büyük oranda uzakta kalmaktadır. Şehirler, insanların ve doğanın refahından, onurundan, ihtiyaçlarından ve haklarından önce sermaye kazançlarının, ekonomik hesapların, açgözlülüğün, eşitsizliklerin ve şiddetin merkezi haline gelmişlerdir. Ekonomik ve politik gücün yoğunlaşmasıyla mekânsal boyutları açıkça görülebilen bir

sömürü, mülksüzleştirme, dışlama ve ayrımcılık olgusu ortaya çıkmıştır. Şehirlerde meydana gelen bu olumsuzluklara dikkat çekmek ve bunları engellemek için 2000 yılında, “Dünya Habitat Günü” etkinliği düzenlenmiştir. Bu etkinliğe dünya çapında 35 ülkeden kentsel toplumsal hareket delegesi, toplum temelli örgütler, kiracılar ve kooperatif konut federasyonları ve insan hakları aktivistleri katılmıştır. Etkinlikte daha kapsayıcı, demokratik, sürdürülebilir, üretken, eğitici, güvenli, sağlıklı ve kültürel açıdan çeşitliliğe sahip şehirler için öneriler paylaşılmıştır. “Hayal Ettiğimiz Şehir” sloganı altında, bu ilk dünya sakinleri toplantısı 2005 yılında “Dünya Kent Hakkı Şartı” belgesini hazırlamışlardır (Zarate, 2015).

Ortiz (2008)’e göre, Dünya Kent Hakkı Şartı, kökeni ve toplumsal anlamı itibariyle, her şeyden önce kentsel süreçleri, hak arayışlarını ve mücadeleleri güçlendirmeye yönelik bir araç olarak tanımlanmaktadır (Ortiz, 2008). 21 bölümden oluşan şartın ikinci bölümünde “kent hakkının ilkeleri ve stratejik temelleri” ana başlığı yer almaktadır. Ana başlık çerçevesinde, (1) vatandaşlığın ve şehrin demokratik yönetiminin tam uygulanması; (2) kentin ve kentsel mülkiyetin sosyal işlevi; (3) eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması; (4) hassas durumdaki grup ve kişilerin özel korunması; (5) özel sektörün sosyal taahhüdü; (6) dayanışma ekonomisi ve ileri artışlı vergi politikalarının teşvik edilmesi alt başlıklarına değinilmektedir. Söz konusu alt başlıklara göre şehirler, *tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerinin tam olarak hayata geçirildiği, eşitlik, hakkaniyet ve adalet koşullarında herkesin onurunu ve kolektif ferahını güvence altına alan bir ortam oluşturmalıdır* (1.1). Kentin temel amacı, *tüm sakinlerinin kentin sunduğu kaynaklardan tam olarak yararlanma hakkını garanti eden sosyal bir işlevi yerine getirmesidir* (2.1). *Tüm vatandaşlar, demokratik parametreler, sosyal adalet ve sürdürülebilir çevre koşulları çerçevesinde kentsel alanın mülkiyetine katılma hakkına sahiptir* (2.2). *Kentsel politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında kolektif sosyal ve kültürel çıkarlar, bireysel mülkiyet hakları ve spekülatif çıkarların üstünde olmalıdır* (2.4). *Şart 'ta belirtilen haklar, şehirlerde kalıcı veya geçici olarak yaşayan tüm kişiler için hiçbir ayırım gözetilmeksizin garanti edilmelidir* (3.1). *Savunmasız durumdaki gruplar ve kişiler, koruma ve entegrasyon, kaynak dağıtımı, temel hizmetlere erişim ve ayrımcılığa karşı korunmaya yönelik özel önlemler alma hakkına sahiptir. Bu Şartın etkileri bakımından, yoksulluk içinde yaşayan veya çevresel risk (sel, deprem gibi doğal afetler) tehditi altında olanlar; şiddet mağdurları, engelli kişiler, zorunlu göçmenler (yerinden edilmiş), mülteciler ve kentin diğer sakinlere göre öncelikle dikkat gösterilmesi gereken ve daha dezavantajlı durumda yaşayan çocuklar, kadınlar ve yaşlılar savunmasız kabul edilmektedirler* (4.1). *Şehirler, savunmasız gruplar lehine pozitif ayrımcılık politikaları aracılığıyla vatandaşların özgürlüğünü ve eşitliğini sınırlayan ve kişinin tam gelişimini ve etkili bir şekilde gelişmesini engelleyen siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel engelleri ortadan kaldırmalıdır. Kentte politik, ekonomik, sosyal ve kültürel katılım sağlanmalıdır* (4.2). Bu Şart 'ta belirlenen yol gösterici ilkelere uygun olarak, *şehirler, kent sakinleri arasında dayanışma ve tam eşitliği geliştirmek amacıyla özel sektör temsilcilerinin sosyal programlara ve ekonomik çabalara*

katılımını teşvik etmelidir (5). Şehirler sosyal politikaların uygulanması ve gerekli kaynakların ve fonların adil dağıtımını sağlayan sistemler için gerekli siyasi ve ekonomik koşulları teşvik etmelidir (6).

Kent hakkıyla ilgili bu ilkelerin yayımlanmasının ardından uzun zaman geçmesine rağmen, bazı şehirlerde ilerlemeler kat edilebile genel olarak kentsel mekanlardaki eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin hala varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Kentler, sakinlerine eşit koşullar ve fırsatlar sunmaktan uzaklaşmaktadır. Kentsel nüfusun çoğunluğu ekonomik, sosyal, kültürel, etnik, cinsiyet veya yaş özellikleri nedeniyle kentsel olanaklardan yararlan(a)mamaktadır. Bugün dünya nüfusunun yarısının şehirlerde yaşadığı ve 2050 yılına kadar bu oranın üçte ikine çıkması beklendiği göz önünde bulundurulduğunda, şehirlerdeki savunmasız gruplar için kentsel olanakların daha da sınırlanacağı tahmin edilmektedir. Dünya nüfusunun hızla yaşlandığı ve 2030'a kadar 60 yaş üzeri insan sayısının bir milyarı rahatlıkla aşacağı öngörüldüğünde (WHO) savunmasız gruplar arasında yer alan yaşlı kent sakinleri bu durumdan öncelikli etkilenenler arasında yer almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün "Yaşlı Dostu Şehirler" modeli gibi şehirleri yaşlılar için daha uygun hale getirmeye yönelik çığır açıcı girişimler, önemli iyileştirmelere yol açmış olsa da kentler, küresel nüfusun yaşlanmasının getirdiği değişiklikleri karşılamakta başarısız olmaktadır. Şehirler, yaşlı insanların onurlu ve güvenli bir şekilde yaşama veya çevrelerinden keyif almalarını engelleyen fiziksel, sosyal ve ekonomik zorluklar içermektedir. Gelişmiş ülkelerde bahsi geçen zorluklar daha az belirginken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşlı nüfus dahil diğer kent sakinlerinin karşılaştığı zorlukların daha da ciddileştiği dolayısıyla bu konunun uluslararası kalkınma gündeminin üst sıralarına yerleştiği görülmektedir. "Gündem 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" ve bu hedefler üzerine inşa edilen Habitat III sürecinin bir parçası olan "Yeni Kentsel Gündem" gibi başlıca küresel süreçler ulusal, bölgesel, yerel yetkililere ve diğer paydaşlara yaşlı nüfus gruplarını da kapsamakla birlikte yaşam boyunca tüm vatandaşların haklarını koruyan ve geliştiren kapsayıcı şehirler yaratma çağrısında bulunmaktadırlar (Jones, 2016).

Bahsedilen çağrının kentsel mekânlarda yaşayan yaşlılar dahil diğer birey, grup ve toplulukların insanca yaşama hakkını güvence altına almayı hedeflediği ve katılımcı mekanizmalara işaret ettiği görülmektedir. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi hususunda çok yönlü bir yaklaşımı benimseyen, çeşitli destek hizmetleri (eğitim, barınma, sağlık, danışmanlık, vs.) sunan, toplumsal refahı sağlamayı amaçlayan, sürdürülebilir hizmetleri önceleyen ve dezavantajlı grupların yaşadıkları hak ihlallerini görünür kılan sosyal hizmet disiplinine sorumluluklar düşmektedir. Sosyal hizmet yaşlı bireylerin insan haklarının korunması yaşam kalitelerinin artırılması için çeşitli destekler sunarak, ihtiyaç duydukları hizmetleri sağlamayı ve toplumsal entegrasyonlarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede kentsel mekânlarda yaşlı bireylerin toplumun aktif bir parçası olarak kabul edilmelerinin sağlanması ve onlar için daha yaşanabilir güvenli mekânların mümkün kılınması gerekmektedir. Söz konusu gereklilikten hareketle, kentsel mekânların yaşlı bireyler için fiziksel erişilebilirliğinin; bu mekânları

huzurlu, erişilebilir, kapsayıcı ve güvenli kılan uygulamaların neler olduğunun; bu mekânların sosyal etkileşimi ve ekonomik refahı artıracak özelliklerinin; bu mekânlarla ilgili planlama ve karar alma süreçlerine katılımın nasıl sağlanacağına ilişkin alternatiflerin sorgulanması akla gelmekte ve sosyal hizmet çözüm önerileri geliştirilmesi beklenmektedir. Bahsedilen beklenti temelinde, yaşlı bireylerin kent hakkı ilkelerini destekleyebileceği, toplumun aktif bir parçası olarak kabul edilmelerine ve daha yaşanabilir bir toplumun oluşturulmasına katkı sağlayabileceği tahmin edilen, yaşlı haklarını gözetken kent hakkıyla uyumlu sosyal hizmet önerilerine aşağıda yer verilmektedir. Ele alınan önerilerle, kentsel mekanlarda yaşlı yetişkinlerin haklarını korumak, kent yaşamından dışlanmadan tam olarak yararlanabilmelerini sağlamak, şehirlerin daha yaş dostu hale gelmelerini kolaylaştırmak, yaşlıların kentsel karar alma süreçlerine katılabilmelerine olanak tanımak ve aktif yaşlanmalarını desteklemek hedeflenmektedir.

3.1. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Süreçlerini Destekleme

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, kentlerin fiziksel, sosyal ve ekonomik dokusunu yeniden şekillendirmeye çalışan bir süreç olarak ifade edilmektedir. Kentsel mekânlardaki fiziksel sorunların yanı sıra kentsel mekanları etkileyen sosyal ve ekonomik sorunları da çözmeyi amaçlayan bir şehir planlama yaklaşımını açıklamaktadır. Kentsel dönüşümde çevresel yenilenmeyle birlikte, ekonomik yenilenme ve sosyo-kültürel yenilenme de hedeflenmekte ve kent sakinleri için daha kapsayıcı, dayanıklı, güvenli ve sürdürülebilir şehirler yaratılmaya çalışılmaktadır (Kaya & Erbas, 2023). Kentsel mekanların sosyal, idari, ekonomik, politik, kültürel ve fiziki gelişmelere bağlı olarak sürekli bir değişim içerisinde olmaları kentsel dönüşümleri içeren eylemleri gerekli kılmaktadır. Bu eylemler, kentsel mekanlara kimliklerini yeniden kazandırma; modern ve işlevsel bir kentsel alt yapı geliştirme; kamusal ve yeşil alanları artırma ve kent sakinlerinin yaşam koşullarını iyileştirme fırsatları sunmaktadır. Bir toplumdaki tüm paydaşlar için pek çok fayda yaratmakta (sorunlu alanları dönüştürmesi, fiziksel mekanları iyileştirmesi, kentsel dokuyu koruması, rekreasyon alanları sunması, yeni işletmelerin ortaya çıkmasıyla istihdam yaratması, kamu hizmetlerine ve ulaşım erişimi artırması, konut mülklerinin değerini yükseltmesi, yerel özgü yapılar tasarlaması) özellikle savunmasız gruplar için öncelikli korumayı amaçlamakta ve onların kentsel erişilebilirliğini desteklemektedir (Salihoglu et al., 2021).

En çok da kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlılar gibi korunmasız gruplar, kentlerin yoğun göç olması; konut stokunun artan talebi karşılayamaması; halihazırdaki konut stokunun dayanıksız olması; alt yapı problemleri; çarpık kentleşme; ulaşım ve trafik sorunları ve toplu taşıma sistemlerinin güvensizliği; sanayileşmeyle birlikte yoğun hava, deniz ve kara kirliliğinin meydana gelmesi; rekreasyon alanlarının rant karşılığında imara açılması; sosyo-ekonomik ve sağlık hizmetlerindeki eksiklikler; işsizlik, yoksulluk, şiddet, suç ve madde kullanımı gibi toplumsal sorunların şehirlerdeki yaygınlığı nedeniyle

kentsel mekanlardan faydalanamamakta ve kent hakları ihlal edilmektedir. Yaşlı bireylerin de aralarında bulunduğu bu grupların kentsel mekanlarda deneyimledikleri çoklu sorunlar, 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” eylem planında da ele alınmaktadır (Habitat, 2018). 17 ana hedef ve 169 alt hedeften oluşan plan, küresel düzeyde çevresel, ekonomik ve sosyal alanlarda insanlığın kalkınması ve gelişimini hedeflemekte, tüm kilit paydaşlara 2030 tarihine kadar hedeflere ulaşmak için harekete geçme çağrısında bulunmaktadır. Planda yer alan “Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar” başlıklı 11. Hedef, kent merkezleri için kritik öneme sahip olan eğitim, sağlık, barınma, konut, hava kirliliği, su ve enerji kaynakları, çevre koşulları, yoksulluk olgusu ve insan hakları konularını irdelemektedir. Şehirleri kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmayı amaçlamaktadır. Hedef 11 kapsamındaki 11.2 ve 11.7 numaralı alt hedefler bilhassa savunmasız nüfusların kentsel erişilebilirlik konularına değinmektedir. Hedef 11.2, “herkes için güvenli, uygun maliyetli, erişilebilir ve sürdürülebilir ulaşım sistemleri sağlamaya, öncelikle toplu taşımayı yaygınlaştırarak, savunmasız durumdaki kadınların, çocukların, engellilerin ve yaşlıların ihtiyaçlarına özel önemle karayolu güvenliğini artırmaya” odaklanmaktadır. Hedef 11.7 ise “özellikle kadınlar ve çocuklar, yaşlılar ve engelliler için güvenli ve kapsayıcı yeşil ve kamusal alanlara erişim sağlamaya” değinmektedir. Bu hedefler, tüm sakinler için sosyal uyumu güçlendirmeyi, fırsat eşitliği sağlamayı ve insanlarla çevre arasındaki olumlu etkileşim geliştirmeyi amaçlamakla birlikte daha çok dezavantajlı grupların insani potansiyellerini gerçekleştirmelerini amaç edinmektedir (Colglazier, 2015).

Benzer amaçların, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak için sosyal hizmet alanındaki uluslararası örgütler tarafından 2012 yılında hazırlanan “Sosyal Hizmet ve Sosyal Kalkınma için Küresel Ajanda” (The Global Agenda for Social Work and Social Development) başlıklı çalışmada da yer aldığı gözlemlenmektedir. Sosyal ve ekonomik eşitliğin desteklenmesi; insanın değerinin ve onurunun yüceltilmesi; insan ilişkilerinin önemini kavrama ve iyilik halinin artırılması; çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin geliştirilmesi gibi dört ana etrafında oluşturulan Global Ajanda, özellikle “çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin geliştirilmesi” teması çerçevesinde sürdürülebilir bir gelecek için ihtiyaç duyulan dönüşümleri ortaya koymaya çalışmakta ve işbirlikçi uygulamalara dikkat çekmektedir (Powers et al., 2021). Gerçekten de sürdürülebilir kentsel dönüşüm süreçlerine ilişkin araştırma ve çalışmalar, disiplinler arası iş birliğini ve diyalogu kapsamaktadır. Kentsel dönüşümlerin uzun vadede olumlu sonuçlar yaratması ve tüm kent sakinleri adına eşit fırsatlar sunması için sürdürülebilirlik kavramına fiziksel ve ekonomik boyutların yanı sıra ekolojik, tarihi, kültürel, sosyal ve psikolojik açılardan da yaklaşılması gerekmektedir. Kapsayıcı ve sosyal açıdan sürdürülebilir kentler “imar etmek”, birden fazla bileşeni dikkate almayı zorunlu kılmaktadır (Kuang & Lin, 2021; Sharifi ve diğerleri, 2023; Thorpe, 2017). Bu durumda eleştirel bir ses olan sosyal hizmetin çok yönlü ve bütüncül bakış açılarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal hizmet profesyonelleri, çevresel ve

mekânsal adaletsizliklerle bağlantılı olan çoğunlukla dezavantajlı bireylerin karşılaştıkları ayrımcı ve dışlayıcı sorunları çözüme kavuşturmada önemli aktörler olarak görülmektedir. Bu aktörlere kentsel planlama ve gelişme süreçlerinde yer verilmediği ve onlarla iş birliği girişimlerde bulunulmadığı bilinmesine rağmen onların sürdürülebilir kentsel dönüşüm süreçlerine entegre edilmeleri gerektiği de apaçık bir ihtiyaç olarak belirmektedir. Daha çok yoksul, savunmasız ve baskı altında bulunan bireylerin sağlıklı olmayan kentsel mekanlarda yaşamlarını sürdürdükleri ve kentsel kaynaklar üzerinde hiçbir kontrole sahip olmadıkları dikkate alındığında, temiz, güvenli, sağlıklı bir mekânda yaşamayı ve bu mekânda eşit haklara, fırsatlara ve olanaklara sahip olmayı açıklayan kent hakkının yerine getirilmesinde sosyal hizmet uzmanlarına bilgi sağlayıcı, problem çözücü ve savunuculuk rolleriyle önemli sorumluluklar düşmektedir. Sosyal hizmet uzmanları kentsel gelişim ve yaşamda herkesin eşit yaşam koşullarına sahip olma hakkını gözeten etik bir bilinçle hareket etmektedirler. Bu nedenle kapsayıcı, refah içerisinde ve sosyal açıdan sürdürülebilir kentler geliştirmek için sosyal hizmet profesyonelleriyle iş birliği yapılması gerekmektedir. Bahsedilen iş birliği çerçevesinde İsveç'te yapılmış olan bir çalışma dikkat çekmektedir. "A Healthy City for All? Social Services' Roles in Collaborative Urban Development" başlıklı çalışmada, belediyede çalışan sosyal hizmet uzmanlarıyla, psikiyatrik engeli olan bireyler için kentsel barınma ve yaşam ortamları geliştirilmesinde diğer alalardan meslek elemanlarıyla yaptıkları iş birliği deneyimleri hakkında yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler, sosyal hizmet uzmanlarının iş birliğine dayalı kentsel gelişimde (a) sorun çözücü rolü aracılığıyla pragmatik, (b) bilgi sağlayıcı rolü aracılığıyla bürokratik ve (c) savunucu rolü aracılığıyla aktivist davranışlar sergilediklerini göstermiştir. Çalışma, sosyal hizmet uzmanlarının kentsel mekanlarda yapısal düzeyde karar vericiler ve söz sahibi meslek elemanları olmadıklarını ortaya koysa da sosyal hizmetin hassas gruplar için sağlıklı bir kentsel mekân inşa etmedeki potansiyeline vurgusuyla sonlanmaktadır (Berglund-Snodgrass ve diğerleri, 2022).

Söz konusu vurgunun tamamen yerinde olduğu kabul edilmekle birlikte, hassas gruplar için kentsel sosyal hizmet faaliyetlerinin benzerliklerin yanı sıra farklılıklar da gösterebileceği ve özelleşen ihtiyaçlara göre şekillenebileceği düşünülmektedir. Konumuz bağlamında yaşlıların kentsel ortamlarda deneyimledikleri dışlanma sorunu (konut, alt yapı, ulaşım, güvenlik, rekreasyon alanları, sosyalleşme, sağlık, ekonomi) değerlendirildiğinde, sosyal hizmet önerilerinin çok yönlü olması gerektiği görülmektedir. Bu nedenle bir sonraki başlıkta yaşlı bireylerin kent yönetimine katılımına değinilmektedir.

3.2. Kent Yönetimine Siyasi Katılımı Teşvik Etme

Kentsel yönetim süreçlerinde kararlar genellikle önemli yetkilere sahip merkezi ve yerel otoriteler tarafından alınmaktadır. Fakat bazı yaklaşımlar kentsel karar alma süreçlerinde vatandaş katılımının

önemini vurgulamaktadır. Vatandaşların, yaşadıkları mekânın getirdiği ihtiyaçları ve talepleri en sağlıklı şekilde kendilerinin belirleyebileceğini ifade etmektedirler (Kaya & Erbas, 2023). Dünya Kent Hakkı Şartı (2005) Madde VIII. Siyasi Katılım başlığı altında ele alınan konu, benzer şekilde, tüm vatandaşların kentsel planlama, üretim, yenileme, iyileştirme ve yönetim süreçleriyle ilgili kararlara katılma hakkına sahip olduğunu; bununla ilgili yasal girişimlerin başlatılması gerektiğini ve şehirle ilgili tartışılan konuların ve alınacak kararların halkın takip edebileceği şekilde şeffaf olarak yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu sav hak temelli bir yaklaşımı işaret etmesine rağmen kadınlar, gençler, yoksullar, engelliler, yaşlılar gibi pek çok grup katılımcı süreçlere dahil ol(a)mamakta dolayısıyla katılımcı süreçlerde etkin bir şekilde temsil edil(e)memektedirler (ÖİK, 2009). Bahsedilen gruplar arasında yer alan ve araştırmanın da konusunu oluşturan yaşlı nüfus gruplarının kent yönetimine siyasi katılımlarına ilişkin araştırmalar değerlendirildiğinde, sosyal görünmezlik deneyimleri ve algılarının siyasi katılım isteklerini baltaladığı görülmektedir. Ayrıca ileri yaştaki, bunama problemi yaşayan ve fiziksel sağlık sorunları bulunan yaşlıların kent yönetimine siyasi katılım göstermede daha az rol oynadıkları dolayısıyla yaşadıkları mekâna yabancılaştıkları ve bu mekanlardan dışlandıkları belirlenmiştir. Halbuki yaşlı bireylerin kent hakkından adaletli bir şekilde yararlanabilmeleri ve yaşlı dostu kentsel mekanlar oluşturabilmek için onların kentsel yönetime siyasi katılım sağlamaları gerekmektedir (Menezes et al., 2023).

Söz konusu gerekliliğe Bakanlık tarafından hazırlanan “Yerel Yönetimler, Katılımcılık ve Kentsel Yönetim” başlıklı komisyon raporunda da rastlanmaktadır. Rapor, Türkiye’de son elli yılda değişen kentleşme sürecinin daha yaşanabilir ve sürdürülebilir mekanlar yaratmasını hedeflemekte ve bunun için vatandaş katılımını öncelikli amaçlardan biri olarak belirlemektedir. Bu doğrultuda, gerekli yasal düzenlemeler, yönetim pratiği geliştirme ve kapasite artırma çalışmalarının yapılmasını öngörmektedir. Böylelikle katılımcı süreçlerde yer al(a)mayan gençler, kadınlar, engelliler, yoksullar ve yaşlılar gibi kesimlerin katılımcı süreçlerde dikkate alınması ve etkin temsiliyetlerinin sağlanması hedeflenmektedir (ÖİK, 2009).

Yaşlılar özelinde bu hedefin İstanbul Kent Konseyi, Ataşehir Kent Konseyi ve Ataşehir Belediyesi (2022)’nin yakın zamanda hazırlamış oldukları “Yaşlı Dostu Kentler Çalıştay Raporu” ile gündeme geldiği görülmektedir (İKK, 2022). Çalıştayın atölye çıktılarında yaşlı bireylerin kent yönetimine siyasi katılım sağlamalarına ilişkin “iletişim, örgütlenme ve katılım” başlıklarına değinilmektedir. Örgütlenme ve katılımı birlikte durumun bilimsel ve profesyonel bir bakış açısıyla ele alınması, bu bakış açısının yerleştirilmesi ve multidisipliner bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Multidisipliner yaklaşımla şehir planlamacıları, mimarlar, mühendisler, sosyologlar, psikologlar ve sosyal hizmet uzmanlarının etkin olmasına dikkat çekilmiştir. Barusch (2013), gerçekten de karşılıklı etkileşimi öngören iş birliği ve profesyonel süreçlerin işletilmesiyle yaşlıların kent yönetiminde daha çok söz sahibi olabileceklerini ve örgütlü birlikler oluşturabileceklerini ifade

etmektedir. Ayrıca yaşam boyu vatandaşlığı destekleyen ve mümkün kılan toplumların inşa edilebileceğini, bu süreci kolaylaştırmada ise bilhassa sosyal hizmet uzmanlarının söylem ve girişimlerinin önemli bir rol oynayabileceğini belirtmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, yaşlı bireylerin kendi kaderini tayin etme ve kendilerini etkileyen konularda söz sahibi olma haklarını savunmaktadırlar (Barusch, 2013). Sosyal hizmet uzmanlarının sahip oldukları savunuculuk, güçlendirme, köprü kurma, toplum örgütlenmesi sağlama ve bilinçlendirici eğitim öğretim etkinlikleri düzenleme gibi faaliyetler yaşlı bireylerin siyasi katılımını teşvik etmede faydalanılması gereken önemli beceriler olarak değerlendirilmektedir (Scharlach, 2011).

Değerlendirmeden hareketle, savunuculuk ve güçlendirme becerileri çerçevesinde, sosyal hizmet uzmanları, yaşlı bireylerin kentsel planlama ve karar alma süreçlerinde görünürlüğünü artıran uygulamaların varlığını gündeme getirebilir. Yaşlı bireylere hakları, kaynaklara erişimleri ve kentsel yönetime katılım fırsatları hakkında bilgilendirmede bulunarak onları güçlendirebilir. Toplumsal örgütlenme becerileriyle, yaşlılar arasında örgütlenme çabaları başlatabilir ve bu çabaları kolaylaştırabilir. Onları kolektif bir şekilde taleplerini duyurabilecek savunuculuk grupları, mahalle dernekleri veya üst düzey konseyler kurmaya teşvik edebilir. Yaşlıların oluşturduğu bu gruplarla kentsel alanlarda yaşlı dostu alt yapının oluşturulması; toplu taşıma hizmetlerinin iyileştirilmesi, rekreasyon alanlarının korunması ve taleplere uygun tasarlanması; sosyal yaşama aktif olarak katılımın sağlanması ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi yönünde girişimler başlatılabilir. Eğitim ve öğretim becerileriyle, yaşlı bireylere sivil katılım, yerel yönetim yapıları, savunuculuk faaliyetleri ve etkili iletişim stratejileri gibi konularda eğitici ve öğretici oturumlar düzenleyebilir. Bu ayrıca yurttaşlık sorumluluğuna ilişkin çalıştayları ve seminerleri de içerebilir. Böylelikle yaşlı bireylerin kentsel siyasi süreçlere anlamlı bir şekilde katılmaları yönünde farkındalık yaratılabilir. Son olarak köprü kurucu becerileriyle, yaşlı bireyler ile yerel yönetim yetkilileri arasında diyalog süreci başlatarak ve bu diyalogu devam ettirici adımlarda bulunarak aracı görevi görebilir. Yaşlı bireylerin çıkarlarını temsil yetenekleri, politika yapıcılarla toplumdaki yaşlı bireyler arasındaki görünmez uçurumu azaltabilir. Bu uçurumun azalmasında sosyal hizmet uzmanlarının izleme ve değerlendirme becerileri de ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, yaşlıları etkileyen politikaların uygulanmasını izlemeli ve bunların siyasi katılım üzerindeki etkisini de değerlendirebilmelidir. Tam da bu hususta yaşlı bireylerden geri bildirim almaları ve kanıta dayalı veriler ortaya koymaları önemli bulunmaktadır. Böylelikle yaşlı bireylerin taleplerini etkili bir şekilde duyurabilmek için gerekli iyileştirmeleri savunabilir ve müdahalelerde bulunabilirler.

Genel olarak değerlendirildiğinde, yaşlıların kentsel yaşama siyasi katılımına yönelik sosyal hizmetin özünde sosyal adalet, eşitlik, katılıma teşvik, aidiyet, temsil ve güçlendirmeyi teşvik etmekle ilgili olduğu ifade edilebilir. Sosyal hizmet uzmanlarının yaşlılar dahil tüm bireyler için kent hakkını

savunmaları yalnızca yaşanabilir değil aynı zamanda adil ve kapsayıcı şehirler yaratılmasına katkıda bulunabilir.

3.3. Sosyo-ekonomik Dışlanmayı Önleyici Girişimlerde Bulunma

1990'larda ortaya çıkışından bu yana Avrupa sosyal politika gündeminin temel politikasını oluşturan sosyal dışlanma, her yaştan insanı etkilemekte ve çok sayıda çalışmada yaşanan nüfus için güçlü etkisi olan bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Yaşlı bireylerin sosyal dışlanmasıyla ilgili güncel çalışmalar, deneyimlenen durumun kent yaşamı ve kent yaşamının sunduğu olanaklarla yakından ilişkili olduğuna değinmektedir. Yaşanabilir ve yaş dostu şehirlerin yaşlı bireyler için sosyal ve ekonomik hayata katılım fırsatlarını en üst düzeye çıkardığını ifade etmektedirler. Tam tersi durumda olan şehirlerin ise yaşlıların dışlanmasını şiddetlendirebileceği belirtilmektedir (Moffatt & Glasgow, 2009).

Yaşlı dostu şehirlerin açık alanlar ve binalara sahip olması; ulaşım kolaylığının bulunması; saygı ve sosyal katılımı içermesi; sivil katılım ve istihdama önem vermesi; iletişim, bilgi ve toplum desteği sunması; sağlık hizmetleri içermesi gibi sekiz ana kriter ve bu ana kriterlerin altında yer alan yüz altmış dokuz kontrol listesi baz alınarak değerlendirildiği göz önünde bulundurulduğunda, şehirleri daha yaşlı dostu hale getirmeye ilişkin fiziksel, sosyal, ekonomik, politik, rekreasyonel ve kültürel stratejilerin ele alınması gerekmektedir. United Nations (Birleşmiş Milletler), World Health Organisation (Dünya Sağlık Örgütü) ve UN Habitat (Birleşmiş Milletler Habitat) gibi uluslararası kuruluşlar bu stratejilere sıklıkla değinmeleri, kapsamlı bir yaklaşım önermelerine rağmen henüz yeterli hazırlığın gerçekleştirilmediği, gerçekleştirilen düzenlemelerin daha çok çocuklar, gençler ve engellileri hedef aldığı, yaşlıların hassasiyetlerine sınırlı bir şekilde yer verildiği gözlemlenmektedir. Oysaki hükümetlerin yaşlılara yönelik soyut eylem planlarının uygulamaya nasıl ve ne şekilde aktarılacağı tartışılması ve somut girişimlerde bulunulması gerekmektedir. Böylesi bir girişim, bilhassa daha az gelire sahip olan yaşlı insanların mevcut durumlarının ve yaşam koşullarının değerlendirilmesinden başlatılmalıdır. Yaşlı insanların yaşam koşulları büyük ölçüde şehirden şehire, ülkeden ülkeye ve küresel düzeyde farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar temelinde, yaşlıların nerede yaşadıkları; barınma, ulaşım koşulları ve sosyo-ekonomik koşullarının nasıl olduğu; kendilerine özgü tasarlanmamış olan kamusal alanları nasıl kullandıkları; yaşadıkları mekâna aidiyet duygusu geliştirip geliştirmedikleri, bu mekanlarda kendilerini güvende hissedip hissetmedikleri ve bu mekânların sosyal katılım düzeyleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi gerekmektedir. Mekânsal çözümlerle sosyal çözümleri birleştirmenin yaşlı bireylerin sosyal ve ekonomik katılımlarını artıracığı ve dışlanmalarını önleyeceği vurgulanmaktadır (Ryser & Franchini, 2022).

Chung ve diğerleri (2021) tarafından da benzer vurgunun ele alındığı, yaşlıların kent yaşamından dışlanmasına karşı kentsel tasarım, ulaşım, mahalle düzeni, konut, fiziki çevre gibi mekânsal

düzenlemelerin yanı sıra toplumsal etkinlikler, ekonomik faaliyetler ve sosyal hizmetlere erişim gibi sosyal katılımı etkileyen belirleyicilerin birlikte ele alınması gerektiğine değinilmektedir. Yaşlıların sosyal etkileşimlerini artırıcı ve toplumsal katılımlarını teşvik edici düzenli sosyal etkinliklerin planlandığı sosyal destek programları ön plana çıkarılmaktadır. Bununla birlikte yaşlılara yönelik ekonomik destek ve emeklilik hizmetlerine de önem verilmektedir. Kentin zorlu yaşam koşulları karşısında yaşlılara maddi yardımlar ve ekonomik destekler sağlanabileceğinden ayrıca iş gücü piyasasında kalmalarına veya iş bulmalarına yardımcı olacak programlar da düzenlenebileceğinden bahsedilmektedir. Yaşlılara yapılacak olan maddi yardımlar ve ekonomik desteklerin, onların kent ortamında refah içerisinde yaşamalarına ayrıca sosyal etkinliklere katılma ve diğerleriyle toplumsal ilişkiler kurmalarına yardımcı olacağı açıklanmaktadır.

Ekonomik desteklere ilişkin açıklamalardan yaşlılar için son derece önemli ve sosyal katılım üzerinde de belirleyiciliğe sahip bir etken olduğu çıkarılmaktadır. Bu nedenle yaşlıların ekonomik dışlanması üzerinde bilhassa durulmakta ve ekonomik dışlanma yaşlı bireyler için en sık tanımlanan dışlanma alanlarının başında gelmektedir (Kang & Chungsoondool, 2017; Kneale, 2012). Ülkemizde de söz konusu gerçek kabul edilmekte ve yaşlıların deneyimlediği ekonomik dışlanmayı azaltmaya yönelik daha çok büyükşehirlerde olmak üzere aynı-nakdi yardım, evde sağlık hizmeti, evde teknik hizmet, yemek hizmetleri, alışveriş hizmeti, sosyal güvenlik hizmetleri, bakım (kurumsal ve evde), sosyal destek ve ulaşım hizmetleri gibi çeşitli önlemler bulunmaktadır (Karakuş, 2018). Ancak bu önlemlerin yetersiz olduğu günümüz enflasyonist ortamında yaşlı bireylerin oldukça zorlu koşullar içerisinde yaşamlarını sürdürmeye çalıştıkları görülmektedir. TÜİK'in "İstatistiklerle Yaşlılar, 2023" yılı raporu da bu durumu kanıtlamaktadır. Rapora göre yaşlı nüfusun yoksulluk oranının önceki yıllara göre artış göstererek %21,7'ye yükseldiği gözlemlenmektedir (TÜİK, 2023).

TÜİK oranları, yaşlıların ekonomik yoksunluk içinde olduğunu ve bu durumun daha çok şiddetlenerek geri dönülmez sonuçlar doğurmadan çözüme kavuşturulması gerektiğini göstermektedir. Yaşlıların deneyimledikleri sorunları veya zorlukları en aza indirmede ve hak temelli çözümler geliştirmede diğer sosyal mesleklerle birlikte en çok sosyal hizmet mesleği akla gelmektedir. Çünkü yaşlıların çalışma yaşında olmadıkları ya da kentin imkansızlıkları nedeniyle istihdam edilmedikleri için yaşadıkları parasızlık sorunu, gelirlerinin olmaması veya gelirlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak miktara sahip olmaması gibi ekonomik sorunlar kendileri için sosyal rahatsızlık yaratmaktadır. Sosyal rahatsızlıkların çözümü için ise profesyonel desteğe gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinimi mesleki yeterliliğiyle ve alanda çalıştığı diğer meslek elemanlarıyla birlikte sosyal hizmet uzmanları karşılayabilirler. Buna ilaveten, sosyal hizmet uzmanlarının kendi meslek formasyonu içinde yaşlılara özgü, onları sevmek, ilgi göstermek, destek olmak, güçlendirmek ve savunmak gibi mesleğe özgü görevleri bulunmaktadır (Tomanbay, 2007). Sosyal hizmet uzmanları söz konusu özel görevleri ve yetkinlikleriyle kentsel mekandaki yaşlı bireylerin sesi olmalıdır. Kent

yaşamının pahalılığını vurgulamalı, pahalılığın nedenlerini ortaya koymalı ve bu pahalılığı azaltacak refah önlemlerini dile getirmeli; yaşlı bireyleri kayıt dışı sektörlerde çalışmaya iten nedenlere çözümler geliştirmeli; emeklilik maaşlarının ve yapılan sosyal yardım miktarlarının yetersizliğini gündeme taşıyarak sosyal güvenlik sisteminde ve mevzuatlarda düzenlemelerin yapılmasını savunmalı; ekonomik sorunların çözümü için yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlarla, yaşlıları ekonomik olarak güçlendirecek ve onlara ilişkin özel ve güvenli istihdam alanları yaratacak girişimlerde bulunmalı; yaşlılar için ayrılan bütçenin günümüz enflasyonist yaşam koşullarının göz önünde bulundurularak düzenlenmesini ve kurumsal şekilde örgütlenmesini sağlamalı; ekonomik koşulların diğer yaşamsal alanlarla ilişkisini açıkça ortaya koymalı ve ekonomik yoksunluğun şiddetlenmesinin farklı sosyal hastalıkları ve sosyo-kültürel dışlanmayı beraberinde getireceğine dikkat çekmelidir. Sağlıklı ve aktif bir yaşlanma için kentsel mekanlardaki sosyal hizmet uygulamaları çeşitlilik göstermeli ve yaşlıların engellilik, göçmenlik, yalnızlık, damgalanma gibi kesişen sorunlarını içermelidir.

SONUÇ:

Bu çalışma, yaşlı bireylerin kentsel mekânda yaşadıkları dışlanma sorununu ele almakta ve bu kapsamda kent hakkı ilkeleri ve sosyal hizmetin önemini vurgulamaktadır. Yaşlılar için kent hakkı ilkeleri kamusal alanlara erişim sağlama, güvenlik içinde yaşama, katılım gösterme ve kentin sunduğu olanaklardan eşit şekilde yararlanma gibi temel hakları kapsamaktadır. Ancak pratikte, yaşlılar bu haklardan yeterince faydalan(a)mayabilmektedirler. Yaşlıların kentsel mekândan dışlanma biçimleri çok yönlü ve birbiriyle bağlantılı olup fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları kapsamaktadır. Bu dışlanma biçimlerinin ele alınması, erişilebilirliği, sosyal içermeyi, ekonomik eşitliği ve yaşlı dostu kentsel planlamayı ön planda tutan bütünsel yaklaşımları gerektirmektedir. Şehirler, yaşlı yetişkinlerin farklı ihtiyaçlarını ve deneyimlerini tanıyıp ele alarak, onların kentsel yaşama tam olarak katılabilecekleri daha kapsayıcı ve destekleyici ortamlar haline getirilmelidir. Yaşlılara bu sağlıklı kent ortamlarının sağlanmasında, onların kent haklarının korunması ve geliştirilmesinde sosyal hizmet kritik bir rol oynamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını belirlemek, onlara uygun hizmetleri sağlamak ve yaşlıların toplumsal hayata aktif olarak katılımını teşvik etmek için çalışmaktadırlar. Özellikle fiziksel, sosyal, ekonomik, duygusal ihmal ve dışlanma gibi risklerle mücadele etmektedirler. Dolayısıyla yaşlılık ve kentsel mekânda dışlanma sorunu hem kent hakkı ilkelerinin hem de sosyal hizmetin kapsamına girmektedir. Bu sorunun çözümünde yaşlıların gereksinimlerine duyarlı kent planlaması yapılması ve kent hakkı ilkelerinin sosyal hizmetle bütünleştiği etkili sosyal hizmet stratejileri geliştirilmesi gerekmektedir. Bu stratejilerin, yaşlıların yaşam kalitesini artırmaya, kentsel dönüşüm süreçlerini sürdürülebilir kılmaya, kentsel yönetime siyasi katılım sağlamaya ve kentlerdeki sosyo-ekonomik eşitsizlikleri azaltmaya yönelik adımları

içermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Böylelikle yaşlı bireylerin kentsel mekânda daha aktif, güvenli ve onurlu bir yaşam sürdürebilecekleri savunulmaktadır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazar ve diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Bu çalışmada herhangi bir finansal destek yoktur.

KAYNAKÇA:

AGE. (2016). *Applying the Right to the City to older persons: the opportunity of the EU Urban Agenda*. <https://www.age-platform.eu/applying-the-right-to-the-city-to-older-persons-the-opportunity-of-the-eu-urban-agenda/>

Althorpe, C., & Horak, M. (2023). The End of the Right to the City: A Radical-Cooperative View. *Urban Affairs Review*, 59(1), 14-42, Article 10780874211057815. <https://doi.org/10.1177/10780874211057815>

Altun, Z. (2021). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve sosyal hizmetler: Sivil toplum kuruluşları üzerinden bir değerlendirme. In (Vol. 2, pp. 30-44). *Toplumsal Politika Dergisi*.

Ayalon, L., Dolberg, P., Mikulioniene, S., Perek-Bialas, J., Rapoliene, G., Stypinska, J.,...de la Fuente-Nunez, V. (2019). A systematic review of existing ageism scales [Review]. *Ageing Research Reviews*, 54, Article 100919. <https://doi.org/10.1016/j.arr.2019.100919>

Barusch, A. S. (2013). Age-Friendly Cities: A Social Work Perspective [Editorial Material]. *Journal of Gerontological Social Work*, 56(6), 465-472. <https://doi.org/10.1080/01634372.2013.826563>

Berglund-Snodgrass, L., Fjellfeldt, M., Högström, E., & Markström, U. (2022). A Healthy City for All? Social Services' Roles in Collaborative Urban Development. In (Vol. 7, pp. 113-123). *Urban planning*.

Brenner, N., Marcuse, P., & Mayer, M. (Eds.). (2012). *Cities for people, not for profit: Critical urban theory and the right to the city*. Routledge.

Buffel, T., Phillipson, C., & Scharf, T. (2012). Ageing in urban environments: Developing 'age-friendly' cities. *Critical Social Policy*, 32(4), 597-617. <https://doi.org/10.1177/0261018311430457>

- Buffel, T., Rémillard-Boilard, S., Walsh, K., McDonald, B., Smetcoren, A. S., & De Donder, L. (2020). Age-friendly approaches and old-age exclusion: A cross-city analysis. In (Vol. 14, pp. 89-117). *International Journal of Ageing and Later Life*.
- Carr, A., Biggs, S., & Haapala, I. (2022). Dementia and Social Inclusion-Exclusion. In *Handbook of Social Inclusion: Research and Practices in Health and Social Sciences* (pp. 729-746). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-030-89594-5_37
- Chung, S., Kim, M., Auh, E. Y., & Park, N. S. (2021). Its Implications of a Discussion on Social Exclusion among Older Adults. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(15), Article 8027. <https://doi.org/10.3390/ijerph18158027>
- Chong, W. F., & Gu, D. (2022). Critical gerontology. In *Encyclopedia of gerontology and population aging* (pp. 1225-1246). Cham: Springer International Publishing.
- Colglazier, W. (2015). Sustainable development agenda: 2030 [Editorial Material]. *Science*, 349(6252), 1048-1050. <https://doi.org/10.1126/science.aad2333>
- Drilling, M., Grove, H., Ioannou, B., & Moulaert, T. (2021). Towards a structural embeddedness of space in the framework of the social exclusion of older people. . In *Social Exclusion in Later Life: Interdisciplinary and Policy Perspectives* (pp. 193-207). Springer. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-030-51406-8>
- Duff, C. (2017). The affective right to the city. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 42(4), 516-529.
- Fallahi, F., & Safa, A. (2023). Right to the City" theory from the perspective of geriatric nursing. . In (Vol. 12): *Nursing and Midwifery Studies*.
- Friendly, A. (2013). The right to the city: theory and practice in Brazil. *Planning theory & practice*, 14(2), 158-179.
- Gençer, Ç., Er, F., Barut, B., & Kara, Y. (2021). Koruyucu sağlık hizmetlerinin sunumunda sosyal hizmet mesleğinin önemi Koruyucu sağlık hizmetlerinin sunumunda sosyal hizmet mesleğinin önemi. In (Vol. 32, pp. 1125-1142): *Toplum ve Sosyal Hizmet*.
- Habitat, U. N. (2018). Migration and inclusive cities: a guide for arab city leaders. In (2 ed.). United Nations Human Settlements Programme.
- Heidari, M. T., Mohamadi, S., & Rahmani, M. (2021). Monitoring the theory of the right to the City in reproducing age-friendly space of the city (case study: worn-out texture of central district of Zanjan). . In (Vol. 53, pp. 195-212): *Human Geography Research*.
- Jones, S. E. (2016). *Ageing and the city: making urban spaces work for older people* . In: HelpAge International.
- Kalayci, E., Uzunaslani, I., & Uzunaslani, S. (2023). Caregiver burden experiences of caregivers of patients with schizophrenia: A qualitative inquiry. *International Journal of Social Psychiatry*, 69(3), 543-550. <https://doi.org/10.1177/00207640221114564>

- Kang, J. Y., & Chungsoondool. (2017). Trajectories of experiences on material hardship among mid and old age by age group [중고령층 연령집단별 물질적 결핍 궤적 및 궤적집단 비교연구] [research-article]. 55, 5-34. <https://doi.org/10.17997/swry.55.1.1>.
- Karakuş, B. (2018). Türkiye’de yaşlılara yönelik hizmetler, kurumsal yaşlı bakımı ve kurumsal yaşlı bakımında illerin durumu. In. *Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*.
- Kaya, B. E., & Erbas, I. (2023). The relationship between urban transformation and sustainability: a bibliometric analysis and exploring existing trends (oct, 10.1080/13467581.2023.2270033, 2023) [Correction; Early Access]. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*. <https://doi.org/10.1080/13467581.2023.2281785>
- Kneale, D. (2012). Is social exclusion still important for older people? In. UCL Discovery.
- Kuang, Y., & Lin, B. (2021). Public participation and city sustainability: Evidence from Urban Garbage Classification in China. *Sustainable Cities and Society*, 67, Article 102741. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.102741>
- Labus, A. (2013). Concepts of urban renewal in an aging society in the XXI century-case studies in the Polish Cities. In. 17th International Conference on Urban Planning, Regional Development and Information Society.
- Lamprini, K. (2016). Social exclusion of elderly. . In (Vol. 1, pp. 1-3): *Journal of Healthcare Communications*.
- Menezes, D., Woolrych, R., Sixsmith, J., Makita, M., Smith, H., Fisher, J.,...Murray, M. (2023). 'You really do become invisible': examining older adults' right to the city in the United Kingdom. *Ageing & Society*, 43(11), 2477-2496, Article Pii s0144686x21001793. <https://doi.org/10.1017/s0144686x21001793>
- Moffatt, S., & Glasgow, N. (2009). How useful is the concept of social exclusion when applied to rural older people in the United Kingdom and the United States? In (Vol. 43, pp. 1291-1303): *Regional Studies*.
- Nahar Lata, L. (2021). To whom does the city belong? Obstacles to right to the city for the urban poor in Bangladesh. *Journal of Contemporary Asia*, 51(4), 638-659.
- New York Tıp Akademisi. (2008). Yaşlı Dostu Bir Şehre Doğru: Bulgular Raporu.
- Ortiz, E. (2008). Towards a World Charter for the Right to the City. In (pp. 97-106). *UNESCO: HIC reference center in the world*.
- Phelan, A., & Ayalon, L. (2020). The intersection of ageism and elder abuse. . In (pp. 11-12): *Advances in elder abuse research: Practice, legislation and policy*.
- Powers, M., Rinkel, M., & Kumar, P. (2021). Co-Creating a "Sustainable New Normal" for Social Work and Beyond: Embracing an Ecosocial Worldview [Review]. *Sustainability*, 13(19), Article 10941. <https://doi.org/10.3390/su131910941>.

- Romero-Ortuno, R., Cogan, L., Cunningham, C. U., & Kenny, R. A. (2010). Do older pedestrians have enough time to cross roads in Dublin? A critique of the Traffic Management Guidelines based on clinical research findings. *Age and ageing*, 39(1), 80-86.
- Ryser, J., & Franchini, T. (2022). *Designing Inclusive Cities from the Elderly Perspective*. In *Mobility, Knowledge and Innovation Hubs in Urban and Regional Development. Proceedings of REAL CORP 2022, 27th International Conference on Urban Development, Regional Planning and Information Society*, CORP–Competence Center of Urban and Regional Planning. https://programm.corp.at/cdrom2022/papers2022/CORP2022_8.pdf
- Salihoglu, T., Albayrak, A. N., & Eryilmaz, Y. (2021). A method for the determination of urban transformation areas in Kocaeli. *Land Use Policy*, 109, Article 105708. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105708>
- Scharlach, A. (2011). Creating aging-friendly communities. *Generations*. In (Vol. 32, pp. 5-11). Generations
- Schwarz, B. (2013). Environmental gerontology: What now?. In *Environmental Gerontology* (pp. 7-22). Routledge.
- Seixas, E. C. (2021). Urban (Digital) Play and Right to the City: A Critical Perspective. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 636111. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.636111>
- Sharifi, A., Khavarian-Garmsir, A. R., Allam, Z., & Asadzadeh, A. (2023). Progress and prospects in planning: A bibliometric review of literature in Urban Studies and Regional and Urban Planning, 1956-2022 [Review]. *Progress in Planning*, 173, Article 100740. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2023.100740>
- Thorpe, A. (2017). Rethinking Participation, Rethinking Planning. *Planning Theory & Practice*, 18(4), 566-582. <https://doi.org/10.1080/14649357.2017.1371788>
- Tomanbay, İ. (2007). Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler. In. gebam.hacettepe.edu.tr.
- Tournier, I., & Vidovićová, L. (2021). Introduction: Framing community and spatial exclusion. . In K. Walsh, T. Scharf, S. Van Regenmortel, & A. Wanka (Eds.), *Social Exclusion in Later Life: Interdisciplinary and Policy Perspectives* (pp. 185-191). Springer. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-030-51406-8_14
- TÜİK. (2023). *İstatistiklerle Yaşlılar*, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2023-53710>
- Wahl, H. W., & Oswald, F. (2010). Environmental perspectives on ageing. In *The SAGE handbook of social gerontology* (pp. 124 , 111).
- Wanka, A., Moulart, T., & Drilling, M. (2018). From environmental stress to spatial expulsion-rethinking concepts of socio-spatial exclusion in later life. . In (Vol. 12, pp. 25-51). *International Journal of Ageing and Later Life*.

Van Hoof, J., Marston, H. R., Kazak, J. K., & Buffel, T. (2021). Ten questions concerning age-friendly cities and communities and the built environment. *Building and environment*, 199, 107922.

Zarate, L. (2015). Right to the City for All: a manifesto for social justice in an urban century. In. *The Nature of Cities*.

ÖİK. (2009). *Yerel Yönetimler. Katılımcılık ve Kentsel Yönetim Komisyon Raporu, Kentleşme Şurası*. Ö. İ. Komisyon.

İKK. (2022). *Yaşlı Dostu Kentler Çalıştay Raporu*. [https://istanbulkentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yasli Dostu Kentler Calistayi Raporu web.pdf](https://istanbulkentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yasli-Dostu-Kentler-Calistayi-Raporu-web.pdf)

EXTENDED SUMMARY

Addressing the problem of spatial exclusion experienced by the older adults in urban life, this study evaluates social service interventions based on the principle of the right to the city. The evaluation is based on a comprehensive review of the existing literature. During the review process, data from national and international literature was collected and analyzed around relevant keywords and topics. The information was systematically evaluated to provide a comparative perspective in terms of older adults-friendly city projects, right to the city principles and social service strategies. According to the compiled data, neglecting the 'age' factor in the design of public spaces creates disadvantages for groups such as the older adults, children and youth, and leads to older people not being able to fully benefit from the opportunities offered by urban life. This situation causes physical, emotional, social and economic problems among the older adults. The aim of the research is to develop social service recommendations based on the principle of the right to the city to solve these problems and to enable older adults to participate in urban life in a more active and integrated way. Social work prioritizes the welfare of the older adults, who are among disadvantaged groups, and aims to empower them and improve their overall quality of life. Particularly in cities, social work offers a variety of supports to meet the specific needs of older people, aiming to ensure their access to city resources and equal opportunities. This approach embraces increasing the effectiveness of social work in urban areas and promoting public awareness and advocacy on the rights of older persons. It is argued that this participatory strategy of social work will strengthen the role of older people in urban life and contribute to creating more inclusive and just cities.

Introduction

Cities are collective spaces meant to provide conditions for a dignified life for all residents, encompassing social, political, cultural, economic, and environmental aspects. However, factors like irregular population growth and unplanned urbanization can lead to some population groups losing their right to live in the city, a situation particularly evident for the older adults. As the older adult's population increases, the problem of spatial exclusion becomes more pronounced. This exclusion is due to various factors, such as the inadequate suitability of physical environments and restricted social participation, which prevent the older adults from benefiting fully from urban life. The concept of urban right emerges as crucial for the older adults, advocating that urban life should be accessible, safe, and livable for all groups. The study discusses urban right violations in the context of spatial

exclusion and presents social service recommendations aligned with urban right principles to improve the urban life quality of older adults.

Spatial Exclusion and the Older Adults

Physical Exclusion. Inaccessibility of areas and services, inadequate housing, disorganized streets, insufficient public transport, and prioritization of vehicular traffic present barriers to the older adults in urban environments. This affects their mobility and independence, reducing their participation in urban life.

Social Exclusion. Involves the isolation of the older adults from social mechanisms. Urban environments with high population density and crime rates can make the older adults feel disconnected and isolated, reducing their quality of life.

Economic Exclusion. Financial constraints and inequalities faced by the older adults in urban settings limit their access to essential services and amenities, worsening their living conditions.

Cultural Exclusion. Age-related stereotypes and prejudices lead to discrimination and marginalization of the older adults in urban settings, affecting their social interactions and self-perception.

These exclusion forms impact the older adults' quality of life and the overall equality and cohesion of an aging society. It is crucial for cities to protect and promote the rights of the older adults, ensuring inclusive, safe, and functional urban spaces.

Rights of the Older Adults and Urban Right

The concept of urban right, first proposed by Henri Lefebvre in 1968, encompasses various social, economic, and political dimensions, advocating for the right of all urban residents to access and participate in the social, economic, political, cultural, and physical aspects of urban life. This study emphasizes the necessity of aligning social work practices with urban right principles to address the spatial exclusion of the older adults and enhance their urban life quality.

By addressing the spatial exclusion of the older adults through the lens of urban right and social work, the study highlights the need for inclusive urban planning and policies that prioritize the rights and well-being of the older adults, ensuring their active and integrated participation in urban life.

Social Work and Urban Right

Social work plays a crucial role in advocating for the rights and welfare of the older adults, particularly in urban settings where spatial exclusion is more pronounced. Social workers strive to create environments that support the older adults' independence, mobility, and social participation. They work towards removing barriers to access and providing necessary services that cater to the specific needs of the older adults. This includes advocating for better public transport, accessible housing, safe streets, and community programs that encourage social interaction and prevent isolation.

Recommendations for Social Service Interventions

Based on the urban right principles, several recommendations can be made for social service interventions to address the spatial exclusion of the older adults:

1. **Inclusive Urban Planning:** Urban planning should incorporate the needs of the older adults, ensuring that public spaces, housing, transport, and services are accessible and age-friendly. This includes designing pedestrian-friendly streets, providing adequate seating, and ensuring easy access to public buildings and amenities.
2. **Community Engagement:** Social workers should engage with older adult communities to understand their needs and preferences. This participatory approach ensures that the solutions provided are effective and well-received.
3. **Advocacy and Awareness:** Raising public awareness about the rights of the older adults and the importance of inclusive urban environments is essential. Social workers should advocate for policies and practices that promote the urban right for all residents, including the older adults.
4. **Support Services and Programs:** Developing and implementing support services tailored to the older adults' needs can significantly improve their quality of life. This includes health care services, social activities, educational programs, and recreational opportunities designed to keep the older adults engaged and active.
5. **Interdisciplinary Collaboration:** Social workers should collaborate with urban planners, local governments, healthcare providers, and community organizations to create comprehensive solutions for spatial exclusion. This interdisciplinary approach ensures that all aspects of the older adults' well-being are addressed.
6. **Policy Development:** Advocating for and contributing to the development of policies that protect the rights of the older adults in urban settings is crucial. Policies should focus on creating inclusive, safe, and supportive environments that cater to the needs of the older adults.
7. **Research and Evaluation:** Ongoing research to understand the evolving needs of the older adults and the effectiveness of implemented interventions is essential. Evaluating the impact of social service programs and urban planning initiatives helps in refining and improving strategies to combat spatial exclusion.

Conclusion

Spatial exclusion of the older adults in urban settings is a significant issue that affects their ability to live a dignified and fulfilling life. By applying the principles of urban right, social work can play a pivotal role in addressing this problem. Inclusive urban planning, community engagement, advocacy, support services, interdisciplinary collaboration, policy development, and continuous research are essential components of a comprehensive approach to ensuring the older adults can fully participate in and benefit from urban life. The integration of urban right principles into social work practices can lead to the creation of urban environments that are not only age-friendly but also inclusive for all residents. This approach not only enhances the quality of life for the older adults but also contributes to the overall cohesion and equality of urban societies. Ensuring that the older adults have access to safe, accessible, and engaging urban spaces is a critical step towards achieving social justice and upholding the dignity and rights of all individuals.